

A l'entorn de la llengua

Test a quatre diccionaris

ELS tres o quatre anys últims hem presenciats un veritable esclat del mercat dels diccionaris catalans. En el terreny estricte dels diccionaris de l'idioma (no bilingües), el gran any va ser l'any passat: en van aparèixer tres. Són: Dicc. manual de la llengua catalana de Josep Miracle; Diccionari de la llengua catalana de Santiago Albertí; Nou diccionari de la llengua catalana de Joan Baptista Xuriguera. Anteriorment, comptàvem, a part el Fabra i el Pal·las d'E. Vallès (més antic), amb el Dicc. català general de Miguel Arimany (1965-68; 2.ª ed., 1973; ed. manual, 1974).

I ara el que passa és que tothom pregunta quin és millor o el més adequat per al seu marrec que fa català en una escola de tal banda. Analitzar un diccionari és una tasca que fa molta mandra i requereix una certa, concreta, no menyspreable preparació. I temps i paciència. Jo no dispo de gaire de gairebé res d'això. Però m'he posat mans a la feina i els en dono el resultat. Adverteixo, d'entrada, que l'anàlisi em sembla insuficient, poc demostrativa, encara que només sigui perquè la mostra és brevíssima. He resseguit en tots quatre diccionaris els fragments següents, partint de l'edició 1966 del Fabra: des de a fins a abillar; des d'eclipsar fins a efectiu; des de rectangle fins a reeixir. No cal dir que la tria ha estat feta a l'atzar. A part això, he llegit els pròlegs.

En primer lloc, no es tracta de diccionaris crítics. El diccionari crític encara jau, per a vergonya indescriptible del tarannà d'aquest país, als soterranis de la Biblioteca de Catalunya, tal com estava (que no ho sabem) abans de la guerra civil. Són diccionaris bàsicament divulgadors. Ho és més que els altres l'Albertí, que pretén de resoldre «en la immensa majoria dels casos, les consultes que li seran fetes». El segueix el Xuriguera, que recull pràcticament el Fabra íntegrament. Miracle recull la major part del Fabra, però simplifica molt les definicions i les acceptacions, i hi afegeix mil cinc-cents mots propis d'ell (sense marcar-los, detall important i negatiu). Arimany recull tot el Fabra, però reelaborant-lo gairebé totalment, i hi afegeix moltíssims termes i acceptacions (em sembla haver vist, en alguna cinta de propaganda, uns deu mil: no ho sé, però són molts; un asterisc adverteix en general l'aportació d'Arimany). Fabra duu els adverbis en -ment com a mots independents; Albertí no els recull; els altres tres els recullen dins l'adjectiu corresponent, però només els defineix Xuriguera (pel fet que és estrictament, àdhuc servilment, fidel al Fabra; jo opino, com Miracle i Arimany, que no cal definir-los).

Tots quatre han suprimit els exemples i els paradigmes de flexió verbal i nominal, aspectes prou útils al Fabra. I així, no ens diuen com es conjuga redir; Arimany no ens dona el plural de redós (sí els altres, com Fabra), ni el de cas (tampoc els altres, sí Fabra); etcètera. Arimany conserva, als verbs transitius, els paréntesis indicadors del complement directe (importantíssima innovació de Fabra), i així pal·lia un xic la manca d'exemples. Però Miracle, inexplicablement, ni tan sols indica si un verb és transitiu o intransitiu. Aquesta simplificació d'aspectes pràctics del Fabra permetria, per exemple, de fer aquestes quatre frases amb el verb abellir (crec que totes quatre són incorrectes, però es basen en les definicions dels diccionaris):

1. L'assumpte era difícil i delicat, però a la fi es van abellir («es van avenir», Albertí).
2. En Ramon era l'únic que hi trobava inconvenients, però a la fi s'abellí («cedí», Arimany, Albertí).

3. Estigué emmurriat una hora i mitja, però a la fi s'abellí («s'endolcís», Miracle).
4. Amb tantes promeses l'abelliràs («el temptaràs», Miracle).

Xuriguera innova la presentació de les paraules agrupant-les per famílies (a l'entrada recular, hi trobareu reculada, reculant, a recules i a reculons), cosa que representa una millora semàntica en la informació, ultra una economia d'espai; però també porta algun inconvenient (cal cercar recull dins recollir). És el més fidel a Fabra, fins a no aprofitar l'experiència d'Arimany: si és cert que és l'únic que duu abans com a adjectiu, també ho és que altres vegades resta limitat (educat, efebus, rector, rectoria, rècula). Algun cop millora el Fabra (abartrell), però és més freqüent que l'empitjori (recuperar, abecedari, coure). Algun cop simplifica, fins massa (ecònom, recte).

Miracle algun cop millora el Fabra (abaixar, rectoria), o simplement hi surt guanyant de mantenir-s'hi més fidel que altres (prep. a, àbac, abatre, redemptorista). Aquesta fidelitat és sobretot quantitativa (s'estalvia pocs termes del Fabra, fins quan altres els abandonen). Dues característiques. Primera: simplifica i redueix molt el Fabra; massa, ben sovint, i en pateix l'exactitud i àdhuc la veracitat de la definició (eco, edifici, rectangle, rectificar, rectoral, redelme, redol, reduir; comparin redreç amb redreçar aquí i al Fabra). Ja he dit que és una equivocació greu de no dir si un verb és transitiu o intransitiu (vegin recular i abdicar: ¿direm «abdicar un o d'un càrrec»?); Segona: s'afegeix molts termes nous, mesura ben positiva si volem que la llengua s'estimuli. Ara: calia senyalar aquests mots nous, crec.

Albertí aprofita sovint l'exemple i l'experiència d'Arimany (ecumènic, edredó). Rarament s'aparta del Fabra, però no hi manquen els empitjoraments i àdhuc els errors (educar, rectoria, abillar, èczema). La característica més notable és que redueix moltíssim el contingut numèric del Fabra (hi falten una tercera part dels mots; alguns, de la categoria dels següents: abadal, abadessa, abandonat, abassegament, abducció, abeurada, eclíptica, ecònom, edelweis, efebus, rectilini, reculant, recuperador, redemptorista).

Arimany és per a mi el més perspicaç, ric i sobretot elaborat dels quatre. Abandona uns quants mots del Fabra (en general, poc fonamentals, però algun cop té lapsus com el d'oblidar reeditar i reedificar, precisament tant pròxims de reeducar, que Fabra no cita i ell sí). Intenta de ser pràctic i clar i hi reix de dues maneres: numerant les accepcions de cada mot (detall molt útil per a la lectura i estructuració dels significats i per a la remissió d'un mot a l'altre: vegeu, pel cas, la remissió que fa Albertí de rectitud a recte) i reelaborant i reordenant les definicions i accepcions. A través d'aquesta anàlisi he comprovat clarament que el Fabra necessita una revisió profunda. Crec que Arimany millora molt sovint (i àdhuc acosta més al lector) el nostre diccionari normatiu (comparin paraules com abeurada, eclipsi, eco, ecònom, èctasi, ectropi, rècula, recurs; i potser encara millor economia, econòmic, ecumènic, edredó, educar, rectificador). Alguna vegada potser caldria dir el contrari o bé es podria discutir l'opció d'Arimany (rector -a, edícula, eduir, accepció 7 de recte). Però l'asterisc que l'autor posa a les seves aportacions és suficient donada la finalitat del llibre.

Com que aquest article d'avui pot ser important per a més d'un, repeteixo que l'anàlisi que acabo de fer és poc científica i no pretén res més que una aproximació superficial a les característiques i a la utilitat dels quatre diccionaris.

— JOAN SOLA